

SUN'IY INTELLEKT DAVRIDA O'QUVCHILARNI KELAJAK KASBLARIGA YO'NALTIRISH MUAMMOLARI VA YECHIMLARI

Daribayeva Gozsal Daribayevna
Yashnobod tumani 227-IDUM psixologi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada sun'iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi sharoitida o'quvchilarni kelajak kasblariga yo'naltirishning dolzarb masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, mehnat bozorida o'zgarishlar, o'quvchilarning kasbiy tanlov jarayonida duch kelayotgan muammolari hamda ularni bartaraf etishning psixologik-pedagogik yechimlari yoritilgan. Maktab amaliyotchi psixologining kasbiy yo'naltirishdagi o'rni va vazifalari ham keng ochib berilgan.

Kalit so'zlar: Sun'iy intellekt, kelajak kasblari, kasbiy yo'naltirish, raqamli texnologiyalar, kasbiy kompetensiya, innovatsion ta'lim, mehnat bozori, o'quvchi shaxsi, psixologik tayyorgarlik, maktab psixologi.

KIRISH

XXI asr texnologiyalar asri sifatida insoniyat taraqqiyotining yangi bosqichini boshlab berdi. Ayniqsa, sun'iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi ishlab chiqarish, ta'lim, tibbiyot, iqtisodiyot va boshqa ko'plab sohalarda tub o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Natijada mehnat bozorida yangi kasblar paydo bo'layotgan bo'lsa, ayrim an'anaviy kasblar asta-sekin o'z ahamiyatini yo'qotmoqda. Bunday sharoitda yosh avlodni kelajak kasblariga tayyorlash va ularni to'g'ri kasbiy yo'naltirish zamonaviy ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biriga aylanmoqda.

Bugungi o'quvchilar kelajakda hozir mavjud bo'lmagan kasblarda faoliyat yuritishlari mumkin. Shu sababli ularda faqat ma'lum bir kasbga oid bilimlarni emas, balki moslashuvchan fikrlash, muammoni hal qilish, ijodkorlik, muloqot va raqamli savodxonlik kabi universal kompetensiyalarni shakllantirish zarur.

O'quvchilarni kelajak kasblariga yo'naltirishda uchraydigan muammolar

Sun'iy intellekt davrida kasbiy yo'naltirish jarayonida bir qator muammolar kuzatilmoqda. Eng avvalo, ko'plab o'quvchilar zamonaviy kasblar va ularning istiqbollari haqida yetarli ma'lumotga ega emaslar. Ular ko'pincha faqat an'anaviy kasblar haqida tasavvurga ega bo'lib, yangi texnologik yo'nalishlarning imkoniyatlarini to'liq anglab yetmaydilar.

Ikkinchi muammo — kasblar dunyosining tez o'zgarib borishidir. Texnologik taraqqiyot natijasida ayrim kasblar qisqarib, yangilari paydo bo'lmoqda. Bu esa o'quvchilarda kasbiy noaniqlik va ikkilanish holatlarini keltirib chiqaradi.

Yana bir muhim muammo ota-onalar va o'qituvchilarning ayrim hollarda eskirgan qarashlar asosida kasbiy tavsiyalar berishidir. Ba'zan o'quvchilarning qiziqishlari va qobiliyatlari hisobga olinmasdan, ularga ma'lum bir kasblar tavsiya etiladi. Natijada kasb tanlashda ichki motivatsiya susayadi.

Shuningdek, ayrim o'quvchilarda o'z imkoniyatlari va qobiliyatlarini to'g'ri baholay olmaslik holatlari ham uchraydi. Bu esa kelajakdagi kasbiy faoliyatni rejalashtirishga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Sun'iy intellekt davrida talab yuqori bo'ladigan kasblar

Kelajakda sun'iy intellekt bilan bog'liq kasblarga ehtiyoj yanada ortishi kutilmoqda. Jumladan:

Sun'iy intellekt mutaxassisi;

Ma'lumotlar tahlilchisi (Data Analyst);

Dasturchi va dasturiy ta'minot muhandisi;

Kiberxavfsizlik mutaxassisi;

Robototexnika muhandisi;

Raqamli marketing mutaxassisi;

Biotexnologiya va genetik muhandislik mutaxassisi;

Virtual va kengaytirilgan reallik mutaxassisi;

Ta'lim texnologiyalari mutaxassisi;

Psixolog va inson resurslari bo'yicha mutaxassis.

Shu bilan birga, sun'iy intellekt inson omilini to'liq almashtira olmaydigan kasblarga ham talab saqlanib qoladi. Masalan, pedagogika, psixologiya, tibbiyot, san'at va ijodkorlik bilan bog'liq sohalar shular jumlasidandir.

Maktab amaliyotchi psixologining vazifalari

O'quvchilarni kelajak kasblariga yo'naltirishda maktab amaliyotchi psixologining o'rni beqiyosdir. Psixologning asosiy vazifalaridan biri o'quvchilarning qiziqishlari, qobiliyatlari va kasbiy moyilliklarini aniqlashdan iborat.

Psixolog turli diagnostik metodlar, testlar, suhbatlar va kuzatishlar yordamida o'quvchilarning individual xususiyatlarini o'rganadi. Olingan natijalar asosida o'quvchilarga kelajak kasbini tanlash bo'yicha tavsiyalar beradi.

Shuningdek, psixolog o'quvchilarda:

mustaqil qaror qabul qilish;

tanqidiy fikrlash;

kreativlik;

stressga bardoshlilik;

kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishga qaratilgan treninglar tashkil etadi.

Bunday faoliyat o'quvchilarning zamonaviy mehnat bozoriga moslashuvchanligini oshiradi.

Muammolarni bartaraf etishning samarali yechimlari

O‘quvchilarni kelajak kasblariga tayyorlash uchun bir qator amaliy chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur:

Birinchi, maktablarda zamonaviy kasblar va innovatsion texnologiyalar haqida muntazam ma’lumot berib borilishi kerak. Kasblar yarmarkalari, mutaxassislar bilan uchrashuvlar va mahorat darslari bu borada samarali vosita hisoblanadi.

Ikkinchi, o‘quvchilarning raqamli savodxonligini oshirish muhimdir. Dasturlash, robototexnika, sun’iy intellekt asoslari va axborot texnologiyalariga oid bilimlar maktab davridan boshlab shakllantirilishi lozim.

Uchinchi, ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish talab etiladi. Ota-onalarga zamonaviy kasblar va mehnat bozori talablari haqida tushuntirish ishlari olib borilishi zarur.

To‘rtinchi, kasbiy yo‘naltirish ishlarida individual yondashuv tamoyiliga amal qilish kerak. Har bir o‘quvchining qobiliyati, qiziqishi va shaxsiy xususiyatlari hisobga olinishi lozim.

Zamonaviy ta’lim va raqamli texnologiyalar bo‘yicha ilmiy manbalar va tadqiqotlar. Hozirgi zamon ta’lim tizimida texnologiyalarning o‘rni tobora oshib bormoqda. Ayniqsa, kasb-hunar o‘qitishda sun’iy intellektning (SI) joriy etilishi zamonaviy mehnat bozorining talablariga mos keluvchi malakali kadrlarni tayyorlash imkoniyatini kengaytiradi. Kasb-hunar o‘qitish an’anaviy yondashuvlardan farqli ravishda, o‘quvchilarga nazariy bilimlarni real hayotga tatbiq etish imkoniyatini beradi. Sun’iy intellekt esa bu jarayonni shaxsiylashtirish, samaradorligini oshirish va ta’lim jarayonini raqamlashtirishda muhim vosita sifatida xizmat qilmoqda. Ushbu maqolada kasb-hunar o‘qitishda sun’iy intellektning imkoniyatlari, afzalliklari va amaliyotga tatbiq etishda duch kelinadigan muammolar tahlil qilinadi.

Sun’iy intellektning kasb-hunar o‘qitishdagi imkoniyatlari:

1. Individuallashtirilgan yondashuv

Sun’iy intellekt yordamida har bir o‘quvchining o‘ziga xos xususiyatlari hisobga olinadi. Masalan, SI dasturlari o‘quvchilarning bilim darajasini tahlil qilib, ularga mos vazifalar va darslarni tavsiya qiladi. Bu usul o‘quvchilarning bilim olish jarayonini tezlashtiradi va samaradorligini oshiradi.

2. Interaktiv o‘quv muhitini yaratish

Virtual reallik (VR) va qo‘shimcha reallik (AR) texnologiyalari yordamida o‘quvchilar murakkab kasbiy ko‘nikmalarni xavfsiz muhitda o‘rganish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Masalan, muhandislik yoki tibbiyot sohasida SI yordamida simulyatsiyalar orqali real sharoitlarni yaratish mumkin.

3. Avtomatlashtirilgan nazorat va baholash tizimlari

O‘qituvchilar uchun SI vositalari vazifalarni avtomatik baholash, o‘quvchilarning bilimlarini tahlil qilish va ularga takliflar berish imkoniyatini taqdim etadi. Bu nafaqat vaqtni tejaydi, balki baholash jarayonini adolatli va shaffof qiladi.

Sun‘y intellektning afzalliklari

1. Ta‘limning samaradorligini oshirish

SI yordamida o‘quv jarayoni yanada qulay va qiziqarli bo‘lib, o‘quvchilarning motivatsiyasini oshiradi.

Ta‘lim jarayonida real hayotdagi masalalarni hal qilish orqali o‘quvchilarning amaliy bilimlarini oshirishga yordam beradi.

2. Zamonaviy mehnat bozoriga moslashuv

SI texnologiyalari o‘quvchilarga mehnat bozorida talab qilinadigan ko‘nikmalarni egallash imkonini beradi. Masalan, dasturlash, tahliliy fikrlash, yoki muammolarni hal qilish kabi malakalar.

3. Resurslardan samarali foydalanish

Sun‘iy intellekt vositalari yordamida ta‘lim resurslaridan unumli foydalanish imkoniyati yaratiladi. Masalan, masofaviy ta‘lim platformalarida o‘quvchilar va o‘qituvchilar o‘rtasida samarali aloqa o‘rnatiladi.

Amalga oshirishdagi muammolar

1. Texnologik infratuzilma yetishmasligi

Ko‘pgina ta‘lim muassasalarida zamonaviy texnik vositalarning yo‘qligi yoki yetarlicha rivojlanmagani sun‘iy intellektni to‘laqonli joriy qilishni qiyinlashtiradi.

2. O‘qituvchilar malakasini oshirish zarurati

Sun‘iy intellekt vositalaridan samarali foydalanish uchun o‘qituvchilarni maxsus tayyorlash lozim. Bu esa vaqt va qo‘shimcha mablag‘ talab qiladi.

3. Moliyaviy cheklovlar

Sun‘iy intellektni joriy etish dastlabki bosqichda katta mablag‘ talab qilishi mumkin. Bu, ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlar uchun dolzarb muammodir.

Kasb-hunar o‘qitishda sun‘iy intellektni qo‘llash ta‘lim sifatini oshirish va o‘quvchilarning kasbiy ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun ulkan imkoniyatlarni ochadi. Bu nafaqat o‘quvchilar uchun, balki o‘qituvchilar va ta‘lim tizimining boshqa ishtirokchilari uchun ham muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, Sun‘iy intellekt joriy etishda duch kelinadigan muammolarni hal qilish uchun texnologik infratuzilmani rivojlantirish, o‘qituvchilarni tayyorlash va moliyaviy resurslarni optimallashtirish zarur. Kelajakda sun‘iy intellektni kengroq qo‘llash orqali ta‘lim jarayonida yangi yutuqlarga erishish mumkin.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, sun‘iy intellekt davrida o‘quvchilarni kelajak kasblariga yo‘naltirish zamonaviy ta‘lim tizimining eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Texnologik taraqqiyot sharoitida yoshlarni faqat mavjud kasblarga emas, balki doimiy

o‘zgarib borayotgan mehnat bozori talablariga moslashishga tayyorlash zarur. Bunda maktab, oila va amaliyotchi psixologning hamkorligi muhim ahamiyat kasb etadi. O‘quvchilarda zamonaviy kompetensiyalarni shakllantirish, ularning qobiliyatlarini rivojlantirish va kasbiy o‘zini anglashiga ko‘maklashish orqali kelajakda raqobatbardosh, innovatsion fikrlaydigan va muvaffaqiyatli mutaxassislarni tarbiyalash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Ta’limda sun’iy intellekt va texnologiyalar bo‘yicha ilmiy maqolalar:
2. Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2019). *Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning*. Boston: Center for Curriculum Redesign. Luckin, R. (2018). *Machine Learning and Human Intelligence: The Future of Education for the 21st Century*. UCL Institute of Education Press.
3. UNESCO (2020). *The Role of Artificial Intelligence in Technical and Vocational Education and Training (TVET)*. UNESCO Publishing.
4. World Economic Forum (2021). *The Future of Jobs Report*.
5. Coursera Blog. (2022). "AI in Vocational Training: Trends and Applications."